

לשון נקיה

הקדמה:

אחת האתגרים הרוחניים המלווים את מהלך השירות הצבאי, הוא החשיפה ללשון שאינה נקיה. לעיתים, מסיבות שונות, עם לבישת המדים, חייל נוטה לסגל לעצמו סגנון דיבור שאינו ראוי. בדף זה נדון על הדיבור המותר והאסור, ועל אופן ההתנהלות בקרב חיילים שאינם נזהרים בלשונם כראוי.

שאלה: האם מותר לחיילים להשתמש בביטוי שמשמעותו המילולית מגונה או גובלת בפריצות, אך הוא הוטמע ב'סלנג' במשמעות אחרת, שאין בה גנאי?
כיצד ינהג חייל, השומע את חבריו למחלקה מדברים ביניהם, ומשתמשים בביטויים שיש בהם משום 'ניבול פה'?

א. מקור הדין וחומריו

ויקרא רבה פרשת קדושים פרשה כד:

'וְלֹא יִרְאָה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר' (דברים כג, טו) - ערות דבור, רבי שמואל בר נחמן אמר: זה נבול הפה.

הגמרא שבת, מאריכה בעניין חומרת המנבל את פיו:

תלמוד בבלי שבת דף לג עמוד א:

בעון נבלות פה צרות רבות (מתרבות), וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים (בלשון סגי נהור, והכוונה לישראל עצמם), יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין, שנאמר: 'עֲלֵכֶן עַל-בְּחוּרָיו לֹא-יִשְׁמְחוּ ה' (לא יוכל לשמוח בשמחתם, כי ימותו בגזרות) וְאֶת-יְתֻמָּיו וְאֶת-אֶלְמֶנְתָּיו לֹא יִרְחֵם, (בעוון) כִּי כָל־חֲנָף וּמַרְעֵ וְכָל-פֶּה דֹבֵר נָבִלָה, בְּכָל-זֹאת' (למרות המכות) לֹא-שָׁב אָפֹ' (לא שבו ישראל להשיב חרון אף ה') וְעוֹד (ולכן) יִדָּן נְטִיָּה (ישעיה טז, טז). מאי 'ועוד ידן נטויה'? אמר רבי חנן בר רבא: הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה (ואין צורך לפרש), אלא כל המנבל פיו (ומפרש) אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה - הופכין עליו לרעה.

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו - מעמיקין לו גיהנם, שנאמר 'שוחה עמקה פי זרות (משלי כב, יד)' (חפירה עמוקה מוכנה לפה הדובר נבלות).

ב. טעמי האיסור

בראשונים הובאו כמה טעמים לאיסור ניבול הפה:

מורה הנבוכים חלק ג פרק ח:

וכבר ידעת גודל האיסור שבא אצלנו בנבלות הפה, וזה גם כן מחוייב, שזה הדבור בלשון הוא מסגולת בני אדם, וטובה גמלה ה' לאדם להבדילו בה משאר בעלי חיים... ואין צריך שנשתמש בטובה ההיא אשר נתנה לנו לשלמות ללמוד וללמד, בגדולה שבחסרונות ובחרפה השלמה... וכל מי שישתמש במחשבתו או בדברו בדבר מענייני החוש ההוא אשר הוא חרפה לנו (כלומר, לעניינים של פריצות)... כבר לקח הטובה אשר גמלו השם אותה והשתמש בה ונעזר בה במרי הגומל אותו ועבור על מצותיו.

מסילת ישרים פרק יא:

האמת הוא כדברי רבותינו זכרונם לברכה, שנבול - פה הוא ערותו של הדיבור ממש, ומשום זנות הוא שנאסר ככל - שאר עניני הזנות, חוץ מגופו של מעשה, שאף - על - פי שאין בהם כרת או מיתת בית - דין, אסורים הם איסור עצמם, מלבד היותם גם - כן גורמים ומביאים אל האיסור הראשי עצמו.

❖ באר, מהם הטעמים לאיסור ניבול הפה?

ג. איסור שמיעת דברי ניבול פה

בגמרא מבואר, שאיסור ניבול פה, אינו רק מצד המדבר אלא אף מצד השומע את הדברים בלא להתנגד להם:

המשך גמרא שבת הנ"ל:

רב נחמן בר יצחק אמר: אף שומע (ניבול פה) ושותק (נענש), שנאמר: '(שֹׁחֵה עֲמָקָה פִּי זָרוֹת) זָעָם ה' יִפְלֶ-שָׁם' (משלי כב, יד).

רש"י שם:

זעום ה' יפול שם - זעם של הקדוש ברוך הוא, הוא שורה שם אצל פי זרות, היושב אצלו ושומע קרוי זעומו של הקדוש ברוך הוא.

ד. אופן ההתנהלות כששומע דברי גנאי

❖ עיין בדברי הגמרא בשבת שהובאו בחלק ג, מה מוטל על השומע ניבול פה לעשות?

הגמרא בכתובות מביאה, שעל האדם אף לעשות מעשה כדי להימנע משמיעת ניבולי פה:

תלמוד בבלי כתובות דף ה:

דרש בר קפרא, מאי דכתיב: 'וַיִּתֵּן תְּהִיָּה לָהּ עַל-אֲזָנָהּ?' אל תקרי אזנך אלא על אוזנך, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון - יניח אצבעו באזניו; והיינו דאמר ר' אלעזר: מפני מה אצבעותיו של אדם... משופות כיתידות? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון - יניח אצבעותיו באזניו. תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון - יכוף אליה לתוכה.

שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות רכט:

והשומע דבר נבלות הפה ענשו גדול, כי לא יאטם אזנו ולא יבדל מתוך דוברי נבלה, ועליו נאמר (שם כב, יד): "שוחה עמוקה פי זרות זעום ה' יפול שם".

❖ **רבנו יונה מוסיף על דברי הגמרא עוד אפשרות שיכול לנקוט בה השומע ניבולי פה, מה?**

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

כי קולך ערב ומראך נאוה' (שיר השירים ב,ד)... ויזהר מי שיש לו קול נעים, שלא יזמר נגונים נכרים כי עבירה היא, ולכך נברא קולו נעים לשבח בוראו ולא לעבירה.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק א אות טז:

הדיבור לא יאסר, ויותר, ויאהב, וימאס, ויצווה באמירתו, לפי לשונו, אלא לפי עניינו. שאם יהיה ענין זה השיר מעלה - צריך לאומרו, באיזו לשון שיהיה; ואם יהיה עניינו פחיתות - צריך להניחו, באיזו לשון שיהיה. ולא עוד, אלא שיש אצלי בזה תוספת, שאם יהיו שני שירים שלהם ענין אחד, לעורר כח התאוה ולשבחו ולשמח הנפש בו, והיא פחיתות, וזה מחלק הדיבור המאוס, לפי שהוא יעורר ויזרז למידה פחותה... ויהיה אחד משני השירים עברי, והאחר ערבי או בלשון אחרת - תהיה שמיעת העברי והדיבור בו יותר מאוסה אצל התורה, למעלת הלשון, ושהיא אין ראוי להשתמש בה אלא למעלות, וכל שכן אם יצורף לזה שימוש בפסוק מן התורה או משיר השירים לזאת הכוונה, שאז יצא מחלק המאוס לחלק האסור, המוזר ממנו, הואיל והתורה אסרה שיעשו מילות הנבואה מיני זמר בפחיתויות ובדברים המגונים.

❖ על פי מה שלמדנו, האם מותר לחיילים לשיר שיר שמזכרים בו ביטויים שיש בהם משום ניבול פה, בהשמעת אותם הביטויים?

ז. הלכה למעשה

א. אסור לנבל את הפה באמירת ביטויים שאינם צנועים, או ביטויים שיש בהם עניין תאוה לעריות.
ב. כשם שאסור לנבל את הפה בביטויים מפורשים, כך אסור לעשות זאת ברמיזה. לכן, אסור לחיילים לשיר שיר בו מוזכרים אפילו בדרך רמז, ביטויים שיש בהם משום ניבול פה.
ג. כשם שאסור לחייל לנבל את פיו בעצמו, כך אסור לו לשמוע דברים שיש בהם משום ניבול פה מאחרים, בין באופן ישיר ובין על ידי מכשיר אלקטרוני. בכלל זה: שמיעת בדיחה גסה, שמיעת מילים גסות וניבולי פה, שמיעת שירי זימה המעוררים את התאוה, שיחה שיש בה רמיזות גסות, וכל כיוצא בזה.
ד. חייל שנאלץ לשמוע דברי ניבול פה, יפעל על פי הסדר הבא:
1. אם התנאים מאפשרים - יעזוב את המקום.
2. אם אינו יכול לעזוב את המקום, יאטום את אוזניו.
3. ישתדל בכל כוחו שלא ליהנות מהדברים הנשמעים, ובמידת האפשר יפגין את חוסר שביעות רצונו מהם.
ה. יש לחייל להימנע ככל האפשר מן השימוש בביטויי 'סלנג', כשמשמעותם המקורית קשורה לענייני תאוה וכדומה, אפילו כאשר הם איבדו לגמרי את משמעותם המקורית, אמנם בביטויים שרוב האנשים אינם יודעים שפירושם דברי נבלה יש מקום להקל.

החפץ חיים בהלכות לשון הרע מביא, כיצד ינהג אדם שאין ביכולתו לעשות מעשה נגד שמיעת הלשון הרע. נראה שיש ללמוד מדבריו, גם לגבי שמיעת ניבולי פה:

חפץ חיים לשון הרע כלל ו אות ה:

אם אי אפשר לו להשמיט ממסיבתם (של מדברי לשון הרע), ומשער בעצמו שעצה זו דהנחת אצבעו באזניו גם כן קשה לו מאוד, מפני שילעגו עליו ובודאי לא יעשה עצה זו, על כל פנים יראה אז לזרז את עצמו ולהעמיד על נפשו בעת צרה כזו וללחום מלחמת ה' עם יצרו, כדי שלא יכשל על כל פנים באיסור דאורייתא של שמיעת וקבלת לשון הרע. ולזה צריך ג' פרטים שיזהר בהן מאד, וינצל על ידי זה על כל פנים מהאיסור תורה שיש בהעון הנ"ל. א. יחליט בנפשו בהסכם גמור שלא להאמין להדברי גנות שמספרין על חבריהם. ב. לא יהיה נוחא ליה בשמיעת סיפוריהם האסורים האלה. ג. גם יעמיד על עצמו שלא להראות לפני המספרין שום תנועה שיראה ממנה שהוא מסכים לדבריהם אך ישב כאבן דומם. ואם יוכל להראות לפניו פנים נזעמים, שיבינו ממנו שהוא אינו מסכים לדבריהם ההבלים, בודאי הוא טוב יותר.

❖ על פי דברי החפץ חיים, כיצד ינהג חייל שנשמעים לידו ניבולי פה, ואינו יכול לעשות מעשה נגד דברים אלו?

ה. אמירת ביטויים שפירושם המקורי הוא גנאי ופריצות

ישנם ביטויים הנאמרים בפי אנשים רבים כחלק משפת הדיבור הרגילה, ופירושם המקורי הוא 'ניבול פה'. רבי יעקב חגיז בספרו שו"ת הלכות קטנות כותב, שגם ביטויים אלו נכללים באיסור ניבול הפה ואסור לאומרם:

שו"ת הלכות קטנות חלק א סימן קנט:

שאלה: דבור שבלשון אחד הוא מנוול ובמקום אחר אין בו דופי. תשובה: ... ובכלל נבלות הפה והדיבור המאוס הוא, כי אי אפשר בחוציאן מפיו שלא יבא לידי הרהור.

- ❖ מהו טעמו של שו"ת הלכות קטנות לאסור דיבור סתמי שפירושו המקורי ניבולי פה?
- ❖ לדעתך, טעם זה שייך גם כשהביטוי נאמר בשפה זרה, והאומרם כלל אינו מבין את משמעותם המקורית?
- ❖ לדעתך, האם מותר להשתמש בביטויים של ניבולי פה כלפי האוייב?

ו. שירה שתוכנה אינו צנוע

ספר חסידים סימן תשסח:

מי שקולו נעים ואין הקדוש ברוך הוא נהנה מקולו, ראוי לו שלא בא לעולם, ואם הקדוש ברוך הוא נהנה עליו נאמר 'השמיעני את קולך

והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן
כתיבה ועריכה: רב"ט ר' יצחק ענתבי
הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

